

יום ה' ט' אלול תשס"ז

סימן י כותב

פעולתו: ד' צורותיו, (חילוקו מצובע, דין כוחלת, וכתובה בכותל⁽²⁷⁰⁾)
ענינו: אינו בדין או בנייר, אלא בגוף האותיות, ומה"ט אף כותב באויר בכלל⁽²⁸⁵⁾
חשיבותו: בגוף המעשה ולא בתוצאה, (ב' ראיות,^(278 759))

בשיעור ב' אותיות

מקורו; י"א ממשכן (קצה רא⁽²⁸²⁾, ובפלוגתת רש"י והר"מ⁽²⁷⁸⁾, וי"א מהלל"מ (קצו⁽²⁸¹⁾)
בב' אותיות שונות; לת"ק דברייטא דאינו חייב אלא בהן ודווקא בתיבה⁽²⁷³⁾
באות כפולה; לרש"י אף דאינה תיבה (קצב), ולר"מ דווקא תיבה (טעמו, והחילוק מב' מינים, לתפא"י קצב⁽²⁷⁷⁾, ולדרכנו רג), ומקורו⁽²⁷²⁾
בנתכון לתיבה גדולה וכתב קטנה; לר"מ אף דאינה תיבה (סוף⁽²⁷¹⁾), ולרש"י ור"ן דווקא תיבה (ב' דרכים, ונ"מ, תחילת⁽²⁷¹⁾)
בב' סממניות (לרש"י); הרעותא, ושייכותה למשנתנו, (תחילת⁽²⁸⁸⁾, וראה עוד⁽³¹⁰⁾), [וב' סממניות באותו האות, תחילת⁽²⁸⁸⁾)
בכתב אשורי ולשון יונית; הרבותא שבזה⁽²⁸⁸⁾ בד"ה אבל)
בב' לשונות; בדעת הרבינו ירוחם, ומקורו, (תחילת⁽²⁸⁸⁾)
בשאר לשונות; במעליותא דאשורית ויונית⁽⁷⁶¹⁾

דין אות אחת

ברבותא דאות גדולה (לרש"י קצב, ולר"מ רד)
ג' מקומות דאף בה חייב (נתכון לתיבה קצו, השלימה לספר קצו, נוטריקון-בג' אפשרויות⁽²⁸⁵⁾)
בפלוגתא האם איכא בה איסורא דח"ש (קצו⁽²⁸³⁾)
ובחילוק המאירי בינה לעקירה בלא הנחה⁽²⁹⁷⁾

דין שאר צורות

נונין הפוכין; הרעותא (ב' דרכים,⁽²⁸⁸⁾)
נוטריקון; המעליותא⁽²⁸⁵⁾, והרעותא⁽²⁸⁸⁾ בד"ה אבל)

רושם

ביסוד פלוגתת רבנן ור"י; באות המשמשת כרשימה⁽²⁸²⁾, והאם רושם תליא בתוצאה⁽⁷⁵⁹⁾
ובנ"מ בכותב; לר"י (לר"מ אף לדידהו חייב, אלא דתליא בכוונה⁽²⁷²⁾, ולרבנן (דאין לחייבו בלאח"י מדין רושם, למ"מ⁽²⁸²⁾, ולבאוה"ל⁽⁷⁷⁹⁾)
ובנ"מ ברושם; לרבנן (לר"מ דאף לדידן חייב כתולדה, למ"מ בכל מילי⁽²⁸²⁾, לבאוה"ל בציור⁽⁷⁷⁹⁾, ולמג"ע בכותל⁽²⁷⁰⁾)
ובד' המנ"ח דפטור רושם בשמאל תליא בהיותו תולדת כותב⁽⁷⁶¹⁾

ג' חלוקות בפרשת שיעורים

שיעור ממהות האיסור, וליכא ח"ש ורוכ"כ, (קצט)
חיצוני מהאיסור, ואיכא ח"ש (ומה"ט אף ח"ש דשבועה בכלל,⁽²⁹⁰⁾ והשיעור עומד כתחליף למזיד,⁽²⁹⁰⁾ ושיעור א' מועיל
לב' איסורין,⁽³¹⁰⁾ ורוכ"כ, קצט
ובצורת האיסור, ויתכן וליכא ח"ש, (קצט^(283 297 298), אבל איכא רוכ"כ, (קצט)

קצב. עה"ב כתב⁽²⁷⁰⁾ אות אחת גדולה ויש במקומה לכתוב שתיים פטור.

והכתב מתעד ענין אחר החיצוני מנוט, כתב כך את הדברים האלה, והתבט בדרך וכתב אותה; ואולי לכ' הוציאו התנ"ך צ"ה מאחת מכלל בריאת העשרה מאמדות, ושמו אלל הגבראים בן השמשות, גבראים שילאו מסדרי עולם, כפי הארץ והאחזן הקשת והגון וכו'; בזמן שילא מסדרי עולם, שאינו יום ולילה, כי אף הוא הוציאת החוכן ממקומו.

ושאני קובע אשר כל ענינו בצורת הדבר, ולא הטבעת משמעות, ואף קבע בעל משמעות, ונכלשון הזהרית שצפתח ההיכל, וראה הערה⁽³¹⁴⁾, אכתי גוף ענינו הוא צורת הדבר, ולא אמירת דבר מה, ומה דביקשו לר"ב לחייב כוחלת משום כוחלת, הוא כדפרש"י שם, שמוליכה מכחול סביב העין כהדם המוליך קולמוס סביב האות, למימרא, דבעיקר הדבר אין כאן כתיבה אלא כביעה, וכאשר מה"ט מחייבין למסקנא מצדע, אלא דמלך הפעולה דמיא לפעולת כתיבה, שנעשית סביב העין כמו סביב האות, ומה"ט לא ביקשו לחייבה אלא

⁽²⁷⁰⁾ אין פעולת מלאכה זו כתיבת תוכן, שהרי לרוב השיטות אף הכותב אותיות בלא תוכן חייב, וכמפורש בסוגיין; וגם לא כתיבת אבני בנין של תכנים, דהרי לר"ג (שמעיה⁽²⁸⁸⁾) אף כתיבת סימניות חייב; אף לא כתיבת אבזרי השפה בדווקא, שהרי רושם מתולדת כותב הוא, ונכלל בו כל ציור הגם שאין לו שום שייכות ללשון זו או אחרת, וכמפורש בר"מ פ"א ה"ז; ואף לא כתיבת צורה בעל תוכן ידוע, שהרי לדעת המ"מ פ"א ה"ט אף כל רושם מתולדת כותב, לע"פ שאין לו אלא תוכן אקראי בעלמא; ללמדך שכל רישום בעל משמעות אפי' מקרית בכלל.

ובתפארת ישראל פ"ב משבת אות ב, העיר בזה הערה נפלאה, בדמיתני קג, פליגי ת"ק ור"י בכותב אות כפולה אי חייב ככותב ב' אותיות²⁷¹, ואלבא דת"ק דחייב נחלקו הראשונים, דלרש"י

תיבה, אבל בנתכון לתיבה גדולה וכתב ב' אותיות בעלמא לא נתקיימה מחשבתו.

אבל מלבד דעיקר סברתו ל"ב, דהמתכון לכתוב שמעון וכתב שם חשיב בנתקיימה מחשבתו, ויהלא אין כוונתו כפולה, לכתוב תיבה, ולכתוב שמעון, אלא רק לכתוב שמעון, ואדרבה הסיפך הוא המכוון, דהלא תיבת שמעון אינה מורכבת מהתיבה שבשם אלא מהאותיות שבזה, וכלפי התיבה שלבסוף אין כאן אפי' סדר קיום, הרי לא מצינו מקור כלל דבעי נתקיימה מחשבתו, ולא ילפינן אלא מאחת, דבעינן מלאכה שלמה במקום אחר, וכל' רש"י, וכלפי דינא דנתקיימה מחשבתו כבר מפורש להלן, לזכר דכיון דלא כתב שם לא מיכתב שמעון חשיב נתקיימה מחשבתו, ובה אין חילוק בין תיבה לאותיות בעלמא.

והמחזורתא, דהנה ברש"י כ' דהא דהאורג ב' חוטין בבגד חשיב מלאכה המתקיימת במקום אחר, מדלין הבגד נארג בבת אחת ופעמים שמפסיק לאחר ב' חוטין, ומבואר בגדרי מלאכה המתקיימת במקום אחר, שאינה חשובה כאמצע מלאכה אלא במקום הראוי להפסיק בו, וא"כ אף בשם שמעון חשיב מקום הראוי לפסוק בו, כיון שיש משמעות למה שכתב, והוא הוא לשון רש"י במתני' דבעי תיבה המתקיימת במקום אחר, ותיבה המתקיימת היינו שאינה חשובה כאמצע מלאכה אלא מתקיימת כמות שהיא, ולפ"ז מבואר הא דלא סגי בב' אותיות בעלמא, כיון דלא חשיבי במקום ראוי לפסוק בו, דאין אדם מפסיק בתוך התיבה, בשעה שאין משמעות למה שכתב, והוא דבר שהחוש ומעשים שצכל יום מעידים עליו.

וראיה לזה מד' הרעק"א למשניות (פ"ב אות קז) שהביא ד' פיה"מ לר"מ, דהא דחייב בכותב שם משמעון, ואע"ג שכתב שם ולא שם, מדלין הולכין אלא אחר הלשון, וכיון דנקראת בשם סגי, ותמה הרעק"א דמ"מ אינה מלאכה המתקיימת במקום אחר, דהא ח"א לקיימו במקום שם, כיון דהכותב שם במקום שם פסול, ומבואר דאף לאחר שב' הר"מ דהולכין אחר הלשון וחשיב תיבת שם, מ"מ כיון דאינו ראוי לקיימו כן לא מהני, הרי דלא ס"ל כסדרת הבארה"ל דעיקר הדין שיכתוב תיבה, אלא דבעינן שתהא תיבה המתקיימת, וכנתבאר דחשיב מקום הראוי לפסוק בו.

ובגוף דברי הר"מ י"ל, דס"ל דהא דאיכא מ"ד קג, דס"ל לר"י דחייב בשם משמעון כיון דהכותב שם במקום שם כשר, הוא מה"ט גופא דהולכין אחר הלשון, וכמבואר ברש"י שם דבעי קרא לפסול הכותב א' במקום ע', כיון דהן דומין בקריאתן.

ומעתה מבואר הא דילפינן לה מקרא דאחת, דהא מעיקרא בעי למילף מאחת דאינו חייב עד שיגמור מה שנתכון אליו, ונתרבה מקרא דמאחת דסגי במקראת מה שנתכון, ושזב ילפינן מאחת דלא סגי במקראת דעלמא, ולדעת השיטה לר"ן לא נצטלה הסברא הראשונה דאיכא רעותא בזה שלא גמר מה שנתכון, אלא דאיכא יפוטא דאף בלא גמר כל מה שנתכון, ואיכא רעותא דמה שעשה לא הוי אלא מקראת מלאכה, אפ"ה כל שאורו מקראת מלאכה אינו ממס באמצע מלאכתו, אלא במקום הראוי להפסיק בו חייב; ונמצא דהיכול להתקיים במקום אחר, בא כהכרעה בין סתירת הפסוק, אחת דורש מלאכה שלמה, מאחת מסתפק אף במקראתה, וכאן פשרת היכול להתקיים במקראת, מקראת שיש בו דא מלאכה שלמה, דכלפי מחשבתו אין כאן אלא מקראת, אבל כלפי עשיתו יש בה דא שלמות, דהוא מקום שמפסיקין בו.

מתולדת כותב, ויהר"ז ד' ל' הגר"ז הגדועים (שהבחנו בהערה¹²) צבונה, לכתוב תולדה סגי דמיון למעשה האב, וא"כ לדמיון אף בתולדה, אכן הא מיהת מוכח בזה, דהמלאכה אינה עוסקת רק בתולדה, אלא אף במעשה, בעצם אומנות הכתיבה, וכן מבואר במהר"ח או"ז לא, דרק מה"ט שייכא ביה פטורא דשמאל, ודלא כבישול, וכמס"י בהערה²⁷⁹, ורק מה"ט ניתן להשוות תולדה מחמת דמיון המעשה, מדאף המעשה חלק מגוף המלאכה; וזכ"ל דלא כה"י מ ג, דחילוק לובע מכותב, לזובע מתכון שגוף הדבר יקלוט האצבע כאילו זה מראה עצמותו, ולהכי כוחלת אינו חייב מלובע דהלא אין ראויה בכך; אבל מלבד שאין זה פשטות הדבר, גם הוא נסתר מלשון רש"י בכוחלת.

ועפ"ז יעלה דבר חדש, דהכותב על הכותל יעמוד בדקוה ממולכת שבין כותב לזובע, דהלא אחד יש כאן כתב הגושא בתוכו משמעות מסוימת, ומאידך הכותל אינו מקום כתיבה, וממילא חשיב כזיור אורת הכותל, ולא ככל כתיבה דעיקרה יצירת האותיות ולא זיור אורת הקלף, ואשר ע"כ אף אם נחייבו לא יהיה זה אלא תולדת כותב; ואכן כך מבואר במגדל עוז בפ"א הי"ז, דאין למס"כ הר"מ דרושם אורות בכותל חייב, לסוף פ' הבונה, ולמס"כ הר"מ דמוחק חייב, לפ' שואל, ולא ידענו מה מלא באלו המקומות, ואכן במ"מ אין למתני' דין דרושם, ועוד אינו שם לירושלמי פ"ה ה"ב בצד אורה, וז"ע, אבל נראה דס"ל דעיקר דינא דהר"מ אינו בעצם הרישום, אלא בכתיבה על הכותל, דהוא הוי רושם וחייב משום תולדת כותב, ואהא שפיר אין דבסוף הבונה (קדב), מבואר דכותב על הכותל חייב, ובפ' שואל (קמטא), מבואר דמוחק כתב שע"ג כותל חייב, ועפ"ז הא דהוי תולדה כבר הבין הר"מ מלבו, והוא מבואר היטב עפמס"ג.

²⁷¹ והנה לר"י מלבד דבעי ב' מיני אותיות, בעי גמי שתהא תיבה לעצמה, וכגון שם וגו', ודין זה דבעי תיבה לעצמה הביא בשיטה לר"ן בסוגיון מתלמיד הרשב"א בשם רבו דהיינו דווקא בלא כתב מה שנתכון, וכנתכון לכתוב שמעון וכתב שם, דאז בעינן שתהא תיבה לעצמה, אבל בנתכון מעיקרא שלא לכתוב אלא ב' אותיות בלבד, לא בעינן שיהיו תיבה.

והסברא לחלק בזה, ובאותה מימרא דר"י במתני' שם משמעון, דלא בעי תיבה אלא מנתכון לתיבה גדולה, ואילו בעי ב' מיני אותיות אף בנתכון לקטנה, מדהא דבעינן בנתכון לתיבה גדולה שיכתוב תיבה ולא סגי בב' אותיות, ילפי' מאחת, דכל שלא עשה כל מלאכתו, בעי שתהא מלאכה המתקיימת במקום אחר, ומש"ה בעי שיכתוב תיבה דהוי מלאכה המתקיימת במקום אחר, אבל להכריך ב' מיני אותיות הרי לא שייך לתלותו דדינא דמלאכה המתקיימת במקום אחר, דבזה מה לי אות כפולה ומה לי ב' מיני אותיות, וע"כ דהא דבעי ר"י ב' מיני אותיות היינו אף בנתכון לקטנה.

ובגוף הסברא דבנתכון לתיבה גדולה לא סגי אלא"כ כתב תיבה, ואע"פ דבלא נתכון סגי אף בב' אותיות בלא תיבה, כ' הבארה"ל שם דכה"ג חשיב בנתקיימה מחשבתו, דנתכון לתיבה וכתב

בב' אלפין פטור הו"ל ברייתא למימר דכתב ב' אלפין פטור, וכ"ש בא' גדולה כשתים^{274 275}.

ויש להוסיף בזה, דיש כאן נדון בשורש השיעור דב' אותיות האמור במלאכת כותב, דממה דבעי לאשמועין דבאות גדולה פטור, מבואר דשיעור ב' אותיות הוא בכמות הכתיבה, ומש"ה ס"ד דגודל האות משוי לה כשיעור כמות כב' אותיות²⁷⁶, אבל משיי הר"מ דבאות כפולה לא סגי בלא שתהא תיבה, מבואר דשיעור ב' אותיות אינו בכמות הכתיבה, דבזה מה לי אות כפולה מה לי ב' מיני אותיות, אלא בע"כ הוא בצורת הכתיבה,

באות כפולה שאינה תיבה מד' הבריות, ולא זכינו להבינו, להלא לשיטת הבריות אף צב' מיני אותיות צעי שתהא תיבה, אבל לדין דצב' מיני אותיות לא צעי שתהא תיבה, מנ"ל דבאות כפולה שאינו, וראה בזה באב"ז קט"ו.

והנה צפיהמ"ש שלו, ביאר הג"מ בין ר' יהודה לר' יוסי, אם כתב איזה דבר וחזר וכתב צ' אותיות, לר' יהודה דתרווייהו מדין כותב אינו חייב אלא א', ואילו לר"י דבאותיות חייב מדין רשם, כה"ג כבר חייב שטים, וביאר בדבר"י ד צ' דכוונתו לחלק בין כתיבת תיבה לכתיבת צ' אותיות שאינן תיבה, לר' יוסי בכתיבת תיבה הוי כותב, ובכתיבת אותיות שאינן תיבה ל"ח אלא רשם, ומצו' דלש"י הר"מ כותב סתמא מיירי בכתיבת תיבה, וכותב צ' אותיות מיירי באותיות שאינן תיבה.

ומעתה שיטתו מוכרחת לגרסתו במתנ', ונכתבו' בפירושו הגדמ"ח, דתחילה תני הכותב סתמא בין מש"ס א' ובין מצ' שמות, והדר תני הכותב צ' אותיות חייב, ולפ"ז מתנ' דכותב מש"ס א' חייב לא מיירי בכותב צ' אותיות אלא בכותב סתמא, והיינו כתיבת תיבה, וע"ז קתני דכותב תיבה חייב בין מש"ס א' ובין מצ' שמות, וכן מבואר בפ"י ר' נתן אב הישיבה, דבין מצ' שמות מיירי בתיבה מצ' מיני אותיות, והדר תני דאף בכותב צ' אותיות שאינן תיבה חייב.

וממילא א"ש שיטתו, דהרי תו אין לנו מקור דאף באות כפולה שאינה תיבה חייב, וזה רק אחרי שיתבאר בסדרא החלוקה צנייהם, בין לדרך שבהערה²⁷⁷, ובין לזו שבאות רג, וכמוצו.

²⁷³ ואכן הרי אף אליבא דלמא איכא למ"ד דבריותא, דאין כותב חייב עד שמתקיים צ' התנאים הללו, גם שני מיני אותיות, וגם תיבה.

ושיטתו פשוטה, דאין כותב אינו אלא בתיבה, ורק נתחדש מאחת דסגי אף במקצת תיבה, ולזה בעינן גם תיבה וגם תרי מיני אותיות, מדרק בזה מושלם האירוף הגמור, וכמש"נ דעת הר"מ, ואו דרך שבהערה²⁷⁷, או שבאות רג, אלא דבעוד דהר"מ מודה דתורת תיבה מועלת אף באות כפולה, הרי הך מ"ד פליג.

²⁷⁴ שאינו אלא גודל המתייחס אליה עצמה, וכמש"כ בשיטה לר"ן, דשיעור אות גדולה כשטים, היינו אלף הגדולה כב' אלפין צינניות.

²⁷⁵ ובחזון יחזקאל בפ"ב ה"ז תירץ, דהה"ג בכותב ליכא רבותא באות גדולה, ולא קתני אלא אגב סיפא לרבותא דמוחק.

וזה נסתר מהר"ש, אשר כתב להיפך, דאות גדולה צמוחק אגב רישא בכותב.

²⁷⁶ וכאשר כ"ה צמוחק ולכה"פ לשיטת לר"ן, וכמו שיתבאר בהערה³⁰⁴, לחשיבות הגודל עומדת כתחליף לשיעור.

אף בכתב ב' אלפין חייב, אבל לר"מ פ"א הי"י דוקא כשהאות הכפולה דהוי תיבה לעצמה, וכגון גג ושש, חייב, אבל בב' אלפין פטור^{273 272}, והעיר התפא"י דמהאי ברייתא מוכח כרש"י, דאי

אכן כ"ז הוא דעת השיטה לר"ן, אבל הר"מ ס"ל דאחר יולפ' מאחת לחייב במקצת מלאכה, ילפ' דלא אכפ"ל כלל כמה שלא גמר מה שנתכוון אליו, ולא אתי קרא אלא לאפוקי ממאי דס"ד למילף מאחת דבעי דיגמור מה שנתכוון, וכמו שדייק הרעק"א מהפיה"מ להר"מ, דכ' דאין זו סברא שיהא חיובו תלוי כמה שנתכוון אליו, ומבואר דאין רעותא כלל מה שלא גמר מה שנתכוון, אלא דלולא קרא דמאחת הוה ילפינן כן מקרא דאחת, וכן נראה ביד רמה סנהדרין סב"א, ומש"ה פסק צפ"א הי"ד דאף בנתכוון למלאכה גדולה כיון שעשה כשיעור חייב, ולא ס"ל כהשיטה לר"ן דכל שנתכוון למלאכה גדולה איכא תנאי נוסף שתהא מלאכה המתקיימת במקום אחר, לשיטתו לא אכפ"ל כלל כמה שנתכוון למלאכה גדולה.

ובדעת רש"י הכריע בצאורה"ל דמכל הסוגיא נראה דשיטתו כהשיטה לר"ן, ונראה דכוונתו מתרי דוכתי בסוגיין, חדא, כמה שפרש"י, דאורג צב' חוטי בגד חייב דהוא מדפעמים שפוסק סם, ומצו' דלא סגי כמה דיש כאן שיעור וכש"י הר"מ, אלא אי' תנאי נוסף שתהא מלאכה המתקיימת, וקאי אליבא דת"ק דבריותא, דלא הזכיר לשון מלאכה המתקיימת, ומ"מ ס"ל לרש"י דאין חייב אלא במלאכה המתקיימת, ושנית, מדכ' רש"י אליבא דר"ש דאין חייב עד שיקדח את כולו דהיינו בנתכוון לקדוח כולו, ומצו' דלא ס"ל כהר"מ דלא אכפ"ל כלל כמה שנתכוון למלאכה גדולה, ולש"י הר"מ הא דס"ל לר"ש דאין חייב עד שיקדח את כולו, היינו דזהו שיעור מלאכה, וולד' הר"מ הא דס"ל לר"ש דבנתכוון לכחוב תיבה אינו חייב עד שיכתוב כל התיבה, היינו מדס"ל דעיקר שיעור מלאכת כותב הוא בכתיבת תיבה, וס"ל לר"ש דכל שכתב שם משמעון לא חשיב אותיות שם כתיבה כיון שלא כתבם בתורת תיבה, וכן אליבא דר"י דאין חייב אלא בכותב שם משמעון ולא סגי בכתיבת צ' אותיות בעלמא וכגון רח מרחוב, היינו מדעיקר המלאכה בכתיבת תיבה, אלא דס"ל דאף בשם משמעון חשיב תיבה, וכ"כ בדבר"י ד צ' בש"י הר"מ אליבא דר' יוסי דמלאכת כותב היינו בכתיבת תיבה, ועוד יתבאר בהערה²⁷².

ויש להוסיף על דברי הצאורה"ל, דכן נראה בל' רש"י בכמה דוכתי, לעיל ע"א, א"ב, וסנהדרין סב"א, דביאר דינא דשם משמעון חייב, דכיון דכותב צ' אותיות חייב ומיהו צעי שתהא תיבה, אלמא דב' דינים הם, דעיקר החיוב מדכתב צ' אותיות, אלא דאיכא תנאי נוסף שתהא תיבה, והוא דינא דמלאכה המתקיימת במקום אחר, אבל לש"י הר"מ כבר נת' דהא דחייב בשם משמעון הוא מדעיקרא השיעור צ' אותיות שהם תיבה.

²⁷² ושיטתו ל"ע, היכן מצא חילוק זה, דשאני אות כפולה דבעי שתהא תיבה לעצמה, והא מתנ' סתמא קתני בין מש"ס א' ובין מצ' שמות, והא דבריותא קתני דחייב באות כפולה שהיא תיבה, הא לא אתי אלא לאפוקי מת"ק דבריותא דבעי תרתי שתהא תיבה ושיהיו צ' מיני אותיות, ושיטה זו תתבאר בהערה בהערה²⁷³, אבל לדין דבב' מיני אותיות חייב אף כשאין תיבה, מנ"ל דחלוק דין אות כפולה דבעי שתהא תיבה, ונכתוב' רעק"א אות קבו תמה להיפך, לש"י רש"י דסגי

קצג. ומלבד מה דהך ברייתא סתרי לדעת הר"מ, הן בחשבון וכמו שהקשה בתפא"י, והן בסברא, וכמו שהוספנו.

אף דעת הר"מ סתרי מיניה וביה, אשר פ"א ה"ט, הביא ברייתא דידן כצורתה, וזה אינו מובן, דלשיטתו דבאות כפולה שאינה תיבה פטור, וכמו שכתב בהלכה הסמוכה, ליכא שום רבנות באות גדולה כשתים דפטור, וכמשה"ק, וצ"ע.

קצד. אבל עד שאנו מלינים על הר"מ שהגביל דינא דב' אותיות לצורה מסויימת, הרי עיקר הך שיעורא צ"ת טובא, וכמדומה שאחר שנעמוד על קנקנו, יתבאר בשופי גם הגבלתו.

א

ואכן מה"ט כ' הרמ"א בתשו' קי"ט דאף כותב דמיא לשאר מלאכות דלא ילפי' שיעורא ממשכן²⁸¹; ודעת הראשונים הללו צ"ע²⁸².

וידוע לבאר בזה, דהב' אותיות אינו בתורת שיעור, אלא בתורת גדרי כתיבה, דאות א' ל"ח כתיבה, ומשו"ה שייך למילף לה ממשכן, כיון דהוי בכלל גדרי המלאכה.

והסתייעו מהתוספתא ביצה פ"ד דכותב אות אחת אינו אלא שבות²⁸³, וכ"כ ברבנו ירוחם נתיב י"ב חי"ד, ואף דלר"י ח"ש [גם

²⁸¹ ובע"כ דהוא צלל הל"מ, עם שאר השיעורים.

²⁸² מה טוב אם היינו יכולים ללמוד דברי רש"י כפשוטו, דכשם שבמשכן נלכדו לב' אותיות, כדי לזווג, אף אנו צעיקן להך שיעורא מה"ט.

אבל מה נעשה וזווג זה הרי אינו מעלה אלא בתורת רשימה, אבל בתורת אותיות [אשר ת"ק למדו משם כתיבת אותיות, ואף דשם לא נלכדו להם אלא בתורת רשימות, דסו"ס היה זה אותיות, וחשיב שהשתמשו באותיות אם כי לאורך ענין דלדי אשך היה מספיק לו גם רישום, ואלא זו כלכלה, דמאחר שהשתמשו באותיות, דייקנו להו ככותב ולא כרושם, אלא גם א"א לחייב צה"ג מדין רושם, וכדמוכח בסוגיין, דרק לר"י מחייב בשמאל מדמחייב מדין רושם, אבל לרבנן לא, ואע"פ דלמ"מ אף רבנן מודים דכל רושם חייב מדין תולדה, וואכן הבאורה"ל שמה ה, הוכיח מקושיא זו כשיטתו, דרק בליור חייב, ולא בכל רשימה, אבל המ"מ הרי פליג וכמו שהבאנו בהערה²⁷⁰, ובשיטתו א"ל דמ"מ כל היכא דכתב אותיות שוב א"א לזון מדין רושם כלל, כי לעולם אין כאן רשימה אלא כתיבה, וכמבואר למתבונן, כבר אין לזווג זה כל מעלה.

ובע"כ נלכדו לפרש דרש"י, דהן אמנם דהם נזקקו לב' אותיות עבור הזווג, ואנו לא צריכים לזה, אבל סו"ס לא היה להם עסק ותועלת אלא מב' אותיות, וממילא א"א ללמוד משם אלא כתיבה בשיעור זה.

ומכאן באה הקושיא שבפנים, דרק אם השיעור נכלל בתוך הגדרת הכתיבה, שייך להגביל הילפותא לכתיבה בשיעור זה, אבל אם השיעור חילוני ממנה, אי"ז שייך לילפותא כלל.

²⁸³ ואמנם בתו"כ שלהי פ"ז ילפי' לה לאיסורא מוכל מלאכה, ובר"ש וברא"ז ד שם כ' דלר"י דח"ש אסור מה"ת, אף דרשה זו הוי דרשה גמורה, נורק לר"ל כ' בר"ש דהאי דרשא אסמכתא בעלמא הוא, וכן לגבי חלב דרשו בתו"כ (או, פרשה י), מוכל חלב לח"ש, ולר"ל הוי אסמכתא.

דבעי צירוף של אותיות²⁷⁷, ומשו"ה באות כפולה ליכא רעותא דאין כאן צירוף אותיות, וא"כ מאידך כבר ליכא רבותא באות גדולה כשתים, דעדיין אין כאן צירוף אותיות.

²⁷⁷ וזו סברא כרוכה, לאם ציקשנו לזרוף אותיות, עדיפא חיי מיני אותיות ממין אחד, מדסתם לזרף תיבה ניצנת מזירוף ב' מיני אותיות.

קצה. ובעיקר שיעורא דמתני' עג"א, דאינו חייב עד שיכתוב ב' אותיות, פרש"י שם, דילפינן ממשכן שהוצרכו לכתיבת ב' אותיות בב' קרשים כדי להשוותן זל"ז, וכ"פ בסוגיין, דמה"ט הכותב אות גדולה פטור.

וכן מדויק מהפיה"מ לר"מ דשיעור ב' אותיות ילפי' ממשכן, מדביאר להלן קג"א דהיו כותבין על הקרש הא' א' ועל השני ב' עד הקרש האחרון שכתבו עליו כ', והוסיף הר"מ דסוף מנין הקרשים היה כ', ונראה בכוונתו, דאם היו קי"א קרשים והיו כותבים קי"א, היינו למדים שיעור ג' אותיות²⁷⁸, ומשו"ה כתב דסוף מנינם עשרים, ולא הוצרכו אלא לב' אותיות, בקרשים שמ"א ועד י"ט.

וכן מבואר ברא"ש בסוגיין, דאי במשכן היו מוחקים ב' אותיות, ילפי' מהתם שיעור מוחק בב' אותיות²⁷⁹.

קצו. והדברים צ"ב, מ"ט ילפי' שיעור המלאכה ממשכן, והא במשכן בנו בית שלם ומ"מ בונה בכל שהוא²⁸⁰, והיינו מדילפינן גדרי המלאכה ממשכן, אבל השיעור לא ילפי' מהתם, וכמש"כ הריטב"א קב"ב דרק אבות מלאכות גופיהו ילפינן ממשכן ולא שיעוריהם כי אלו מסורים לחכמים.

²⁷⁸ דבעור לזרש"י ילפינן מהשיעור המועט שנלכד להם, ומכאן הב' אותיות דכפחות מכך לא יכלו לזווג, ולדשיטתו בכל ב' קרשים היתה אותה האות, וממילא לעולם הילפותא מתיחסת לתועלת שהיתה מכך, והיינו לזרש"י ב' קרשים.

הרי לר"מ ילפינן מהשיעור המרובה שעשו, והיינו מזאת בנית המשכן טלו, ומכאן הב' אותיות דיותר מכך כבר לא היה, וכמו שכתב דכתבו עד אות י"ט, ולדשיטתו בכל קרש וקרש היו כותבים אות אחת, וממילא אילו הילפותא היתה מתיחסת לתועלת שמכך, כבר היה חייב אף באות א', דכבר בה ידעינן מקומה, ומכאן דלא סגי בכתיבה בעלת תועלת פרטית, אלא בעלת תועלת כללית, והיינו המשכן טלו, ולזה היו נזקקים לזרש"י כתיבה של ב' אותיות.

²⁷⁹ ראה הערה³⁰¹.

²⁸⁰ ואף לתוס' ושא"ר שאף שיעור זה למדו ממשכן, אי"ז אלא מחמת ההכרחים שעמדו בפניהם, אבל בל"ז מורו דלא ילפינן להו, וכ"ה אליבא דאמת בריטב"א שהבאנו בפנים, דלא ילפי' מהתם שיעור כלל.

במאי גרע אות א', ובפרט למשי"כ רש"י דשיעור ב' אותיות ילפי ממשכן מדהוצרכו לכתובת ב' אותיות בב' קרשים כדי להשוותם זל"ז, והתם הרי לא נצטרפו ב' האותיות לתיבה א', אלא רק להשוואה בין הקרשים²⁸⁹, ודבר זה אינו שייך לגדרי הכתיבה עצמה, וכן להר"מ דילפי מהקרשים שמייא ועד י"ט, והתם נמי לא היה גדר אחר בכתיבת י"א על הקרש הי"א מכתיבת א' על הקרש הא'.

ואכן כבר כתב כן השפ"א עג"א, במה שהק' התוס' אמאי תני שיעורים באורג ותופר וכותב טפי משאר המלאכות, וכתב דבאורג ותופר י"ל דבפחות מב' חוטינן וב' תפירות ל"ח אריגה ותפירה, אבל בכותב ב' אותיות ליכא למימר הכי.

קצח. ומעתה מלבד דהדרא קושיא לדוכתא, היאך ילפינן הך שיעורא דב' אותיות ממשכן, הרי בעי"כ אף שיעור זה דמיא לכל השיעורים, גם לפנינו מחזה מרתק, אשר הך שיעורא דב' אותיות נסתר מיניה וביה, דמחד הו"ל כשאר שיעורים, וכמבואר בארבעת הראיות (שמאות קצו), ומאידך הו"ל כדבר

במלאכות שבת לכמה ראשונים] אסור מה"ת, ובכללם רבנו ירוחם גופיה, וכמו שהאריך בבאור"ל ריש שמ, [וכ"ה באבני"ז קפז], בעי"כ דהכא שאני דהשיעור נכלל בגדר המלאכה, ובהא כבר ל"ש איסורא דח"ש²⁸⁴.

קצו. אבל מלבד מה דבכמה דוכתי משמע דאף אות א' חשיב כתיבה²⁸⁵, וכמבואר קג"א, דס"ד דבנתכון לתיבה שלמה חייב באות א', ובקד"ב דכתב אות א' והשלימה לספר חייב, וכ"ה ל' מתני קה"א דאות א' הוי ח"ש.

הרי אף בסברא יגענו ולא מצאנו במאי גרע אות א' מב' אותיות, ובשלמא אי בעי כתיבת תיבה²⁸⁶, שפיר גרע אות א' מדל"ה תיבה²⁸⁷, אבל למאי דקיי"ל דאף בב' אותיות שאינם תיבה חייב, [וברבינו ירוחם שם כתב דאף באות א' מכתב אשורי אות ב' מכתב יוני חייב, ואף שאינם מצטרפות לתיבה א'²⁸⁸],

ויתכן דס"ל לרבינו ירוחם דלרש"א ז', הוי אסמכתא לכו"ע.

²⁸⁴ ועוד יתבאר באות קט"ו.

²⁸⁵ ומהא דהכותב נוטריקון לחד מ"ד קד"ב חייב, ליכא להוכיח מידי, דבין לכוזרים דהוא תחילת מילה, מ' שקורין מעשר, בין לכוזרים דהוא ראשי תיבות, ח"א אמן אמן, ובין לכוזרים דהוא מנין, וכמי שכתב ארבעים, יס כאן כתיבת המילים הללו בתורת ידות, ונמלאת אות זו נושאית בקריבה משמעות גמורה.

²⁸⁶ וכדנכתבאר בסוף הערה ²⁷¹ בשיטת הר"מ, דהכי ס"ל לר' יהודה ור' יוסי ור"ש.

²⁸⁷ ומש"כ ב' אותיות, אע"פ דלכתי חין בהם תיבה, מ"מ כבר יס בהם יחס מסוים של מקצת תיבה, [וכעין מש"נ בהערה ²⁷⁷].

²⁸⁸ ומקור דבריו נראה דהוא מהירושלמי במתני' דהכותב בכל לשון חייב, ופי' הירושלמי כגון אלף אלפא, [ובא"ז ב' ד' הירושלמי דאינו חייב אלף באשורית ויוונית, (ושיתתו נכתבה בהערה ⁷⁶¹), ובבב"ל שו' האריך דכל הפוסקים פליגי, וביאר ד' הירושלמי דמייירי בהיה כחצו אלף והשלימו לאלפא], ולרבינו ירוחם מתפרש הירושלמי דכתב אלף ככתב אשורי ואלפא ככתב יוני, מצטרפים זל"ז לב' אותיות, [וכ"פ מדעתו בחפא"י הג"כ].

[ומהרבינו ירוחם למדנו ליישב קו' הראשונים בשי' רש"י, דהגה במתני' קג"א איתא דהכותב ב' אותיות בין מש"א בין מב' שמות בין מב' סימניות בכל לשון חייב, ופרש"י וכ"ה ברבינו ירוחם שם, דב' סימניות היינו שכתב אות א' בדיו ואות א' בסיקרא; והק' הרשב"א קג"א והריטב"א קד"ב דהא במשנה לא מייירי אלף בצורת האותיות, אבל מיני הצבע תנא במתני' קד"ב, ומש"ה פירשו כה"ג דב' סימניות היינו ב' אותיות שאינן נקראות, וכנונין הפוכין דפ' ויהי בנסוע; אבל מדברי הרבינו ירוחם למדנו ליישב שי' רש"י, דמתני' מייירי בכל צורת החילוק בין ב' אותיות, ומתחילה תני בין מש"א ובין מב' שמות, והיינו ב' מיני אותיות, והדר תני ב' סימניות והיינו ב' מיני צבע, והדר תני בכל לשון, והיינו ב' אותיות מב' מיני לשון, [ואכן כבר הוכיח באבני"ז רח"ד, דדוקא אם כתב אות אחת בדיו וחצין בסיקרא חייב, אבל אם האותיות עצמן חצין בדיו וחצין בסיקרא פטור, וזה מבואר היטב למתבאר, דזו כבר נזכר חלוקה הפוטרת], וזה כו"פ].

ובגוף שי' רה"ג דמייירי בנונין הפוכין ב' המסעות, [ועלה בדעתנו לפרש דרעותא דסימניות אינו מדל"ח אות, מחמת שהן הפוכות, [ואף למש"כ המעיל דהק' שם, דאות הפוכה ל"ה אות, הכא דנאמר במסורת להפכו הוי אות, וכשי' המהרש"ל שהביא הגו"ז קמא יו"ד עז, דנון הפוכה היינו נ' דנסוע, ואף שהיא הפוכה כשרה מחמת המסורת], אלא מדאינן נקראות ואין האות בזה אלא מסימן בעלמא, ומש"ה תני לה מקמי בכל לשון, כיון דהוי אות מלש"ה"ק אלא שאינה נקראת, אבל ל' הראשונים שאינן אותיות ידועות ל"מ כן, [ואמנם המ"מ בפי"א משבת ה"י ל"ג כלל שאין נקראות], וגדולה מזו מפורש בנזכ"י שם בסוף התשובה, דכוונת הראשונים דל"ח אות מדהוי אות הפוכה, וזה להדיא דלא כדברינו, [ולפ"ז הא דתני לה מקמי בכל לשון, הוא דמ"מ חשיב סימן בלש"ה"ק, דהא משמש כסימן בס"ת, וזה חידוש].

אבל מ"מ יל"פ בסברא זו ד' פיה"מ להר"מ, [וכ"ה בידו החזקה, פי"א הי"ג], דכתב דב' סימניות היינו ככתב א' בתורת מספר אחד וב' בתורת מספר שתיים, ותמה בתו"ט דמאי רבותא איכא בזה, והוכיח מזה דענינו בתורת תחילת התיבה, מ' מעשר, [ואמנם גדולה מזו כ' בתוס' קג"ב דרבנן דפטרנו נוטריקון, הוא אפילו ב' אותיות ב' וג', והיינו לשיטתם דענינו כראשי תיבות], ולנכתבאר י"ל דכיון שכתב הא' אינו אלא להראות מספר אחד, נמלא שאין הא' נקראת כלל, וקמ"ל דאפ"ה חייב; ורגלים לזה, מד' הר"מ פי"א ה"י דכותב בכל כתב ובכל לשון חייב ואפי' מב' סימניות, ול"ז דמבואר דסימניות הוי רבותא טפי מבכל לשון, ואינו מובן מאי שייטא אהדדי, ולהאמור ח"ש, דרבותא דבכל לשון היינו ככתב אשורי ולשון יוונית, וככתב אלפא ככתב אשורי, [ושו"ר כן בפירוש קדמון ממארים, שצ"ח מהד' פרנקל], דס"ד לומר דחשיב כמי שאין הקריאה דומיא להכתיבה, וחשיב כאות שאינה נקראת, וקמ"ל דחייב, ואפי' ב' סימניות שאין הכתיבה נקראת כלל, [ומיושב בזה נמי הא דנקט הר"מ דבסימניות הוי רבותא טפי מבכל לשון, ובמתני' נראה איפכא, דבכל לשון האמור במתני' היינו בכל כתב, וכדאיתא ברש"י ובפיה"מ לר"מ, וזה הוי רבותא טפי מסימניות דהוי כתב אשורי אלא שאינן נקראות, ואילו הר"מ מייירי לגבי רבותא דבכל לשון דשפת יוונית, דזה סימניות הוי רבותא טפי שאינן נקראות כלל].

²⁸⁹ ראה הערה ²⁸².

גם שיעורא דהעברת ד' אמות דהוא כבר בגוף המלאכה²⁹², ואף דתרווייהו מהלכות שיעורים הם, מ"מ שיעור ד"א הוא שיעור בגוף האיסור, במלאכת ההוצאה עצמה, ודלא כשיעור גרוגרת דאינו בגוף האיסור אלא הלכה בפ"ע הוא, דלא סגי במעשה האיסור אלא בהקפדה לעשותו עד שיעור גרוגרת.

והנ"מ בזה לח"ש ולרוכ"כ, כי הדעת נותנת, דאע"פ דאף שיעור זה דד"א מפרשת שיעורים היא, אפ"ה כבר יש מקום לדון דלית ביה איסורא דח"ש, דזה שלא טלטל אלא ב"א, עדיין לא עבר באותה חומרא של המטלטל כל הד"א, [ושו"ר שכבר הרגיש בחלוקה זו בדבר"י ז, ג, דלא נאמר איסור ח"ש במקום שהשיעור בגוף האיסור²⁹³, ומיירי שם בשיעור כל תאחר שהוא בג' רגלים, וכתב בד' הרשב"א דדין ג"ר אינו משום דבפחות מכאן ל"ח איחור, אלא דהוי שיעור באיחור דבעי איחור דג"ר, ומ"מ בפחות מג"ר אין איסור ח"ש, מדהשיעור נאמר בגוף האיסור שהוא האיחור, ול"ד לשיעור כזית בחלב דאינו שיעור באכילה האסורה, אלא באוכל]; אבל מאידך, דינא דרו"כ פשיטא דיהיה בו, דמאחר דסו"ס בכל חלק וחלק קיים האיסור, שוב הרז"ד לביאה מלפניו דדיינין בהו רוכ"כ²⁹⁴.

ר. ומעתה הדבר ברור, דאף שיעור ב' אותיות דכותב, מאותו שיעור ממוצע, דהלא אף הוא הוי שיעור בגוף הכתיבה שהיא האיסור, ודמיא לשיעור ד"א שבגוף ההעברה, [וג"ר שבגוף האיחור], וטעמא דמילתא, דהאותיות הנכתבות הם הם גופא של כתיבה.

ול"ד לשיעור גרוגרת בהוצאה, דגוף ההוצאה במעשה הטלטול, וכן שיעור גרוגרת בבישול, דגוף המלאכה בתוכן הבישול שהוא דבר העומד לעצמו, אבל בכותב דגוף המלאכה האותיות הנכתבות²⁹⁵, שוב הוי השיעור בגוף הכתיבה, דהכותב ב' אותיות

²⁹² למלכד מש"כ הבעה"מ ושא"ר דפחות מד"א לא ילא החפץ ממקומו, איכא נמי שיעור ד"א בגוף ההעברה, ונכתבאר בהערה¹⁷⁴.

²⁹³ והסבאר בזה פשוטה, דכל שהפחית משיעור גוף האיסור, קיל טפי מהיכא שלא הפחית מגוף האיסור.

²⁹⁴ שהרי חילוק הגר"ח בין ביאה מלפניו למאחוריו, מדאין ציד הרוכ"כ אלא להשלים צמיעות את הגעשה בהרוב, אצל לא להחיל דבר חדש מכחה של אותה ההשלמה, דלא נאמר בו אלא שהקיים צרוב נחשב שקיים בכל, ותו לא, [וכמו שהוכחנו במקומו, בלחות ובמופתים].

ומעתה, הרי אין למעט מזה אלא ביאה מאחוריו, דאין לה תורת ביאה כלל אלא בכולה, אצל הכא דאף במקצת קיים תורת האיסור, תו לא אכפ"ל כמה שאין בו אותו יחס של חומרא שיש בהכל, דהא להא גופא יגיי הרו"כ, להחשיבו כאילו נעשה בהכל.

²⁹⁵ דהלא אין המלאכה הפיכת הדיו לאותיות, או הגייר לספר, דנימא דשיעור הב' אותיות, דמיא לשיעור כזית, המקום שבו נעשה האיסור, אלא גוף יצירת האותיות היא היא גופא של כתיבה, [ומה"ט יראה דמעיקר הדין שייכא מלאכת כתיבה אף במוליד אצבעו באויר, ואף שאין שם לא דיו ולא נייר, ואף אליבא דאמת לא התיר התה"ד סג (ופסקו דרמ"א שם ד) לעשות כן, אלא מדאין רישומו ניכר, וכמש"כ בתה"ד שם, אכן אי"ז ראייה, מדאף הדעה שאסרה שהביא התה"ד שם, אי"ז מעיקר הדין, אלא מחמת שמאמן ידו בכך, וכמש"כ שם; ואמנם אין מזה הכרע כנגדינו, מהא דכלל"ה שרי, מד"ל דאף

הנצרך לגוף המלאכה, וכדחזינן בשתי הראיות (שמאות קצו), וצ"ע.

קצט. והנראה בזה, דהנה בפשטות לא אשכחנא אלא ב' צורות שיעורין; האחת, הנכללת בתוכן האיסור, וכא"ב, אשר כל החפצא דאיסורא אינו מתהווה אלא בהשלמת השיעור, אבל בשחיטת השור לבדו או בנו לבדו לא יתכן איסורא דח"ש, דהרי אין בו אפי' כל שהו ממהות השיעור; והרז"ד לביאת מקדש מאחוריו, אשר יאמר עליו הגר"ח בפט"ז מטומאת צרעת ה"ה דל"א רוכ"כ, מדבכל מקצת ומקצת לאו ביאה מיקריא. ושנית, דאינה נכללת בתוכן האיסור אלא חיצונית ממנה, וכשיעורא דכזית וחבריו, אשר החפצא דאיסורא כבר קיימת אפי' בכל שהו, אלא דהלכתא פוטרנו עד הכזית²⁹⁰, ובהא כבר יש מקום לאסור אף באכילת כל שהו מהנבלה, דהלא כבר בכל חלק וחלק יש ממהות השיעור²⁹¹; והרז"ד לביאה מלפניו, דאיכא ביה רוכ"כ, וכדביאר הגר"ח שם, דבכל מקצת ומקצת ביאה מיקריא.

אבל לכשתבונן בדבר תראה, דאשכחנא גם שיעור הממוצע ביניהם, דמחד אינו ממהות האיסור, כא"ב, אבל מאידך אינו חיצוני ממנו, ככזית, והיינו שיעור השייך לגוף האיסור, ולא רק לדבר שבו מתקיים האיסור, וכגון במלאכת הוצאה, אשר מלבד שיעורא דכגרוגרת, [דהוי הל"מ בעירובין ד, ב], דאינו שיעור אלא בדבר שבו מתקיים האיסור, דומיא דכזית, הרי אית ביה

²⁹⁰ ודלא כלומרם דהחילוק בין שיעור לח"ש הוא צ"ס המעשה, דתורת אכילה רק בכזית ובפחות מזה אינה אלא טעימה, דא"כ הלא אחר הגרשונים בשבועות כ"א, דאיכא להך איסורא דח"ש אף בשבועה, הלא ממ"נ אם כלל בשבועתו טעימה הר"ז השיעור, ואם לא כלל אלא אכילה, הרי הטעימה אינה בכלל השבועה כלל.

ובע"כ דצ"ס המעשה ליכא חילוק בין שיעור לח"ש כלל ותרווייהו נכללים בתורת אכילה, וכל החילוק הוא רק בצורת הפגיעה באיסור, אשר אכילה בפחות מכזית הוא פגיעה קלה בחפצא דאיסורא, ואילו בכזית הוא פגיעה חמורה.

וואע"פ דלר"י ע"ס האיסור תובע גם שלא לאכול כל שהו, מ"מ החומרא הנצרכת לעונש מלקות הוא רק כשחזר על אכילתו עד שהגיע לדרגת השיעור. ומה"ט ל"ש איסור תורה ול"ש איסור שבועה, בין בכך ובין כך ע"ס האיסור אינו מוגבל דווקא לשיעורא דכזית אלא כולל בתוכו אפי' כל שהו, ורק לעונש מלקות ליכא אלא בפגיעה דדרגה חמורה אשר אינו מתקיים אלא כשחזר בכזית; ונעוד מוכח כן, מהא דשני איסורין מלטרפין אחד שיעורא, וכמו שיתבאר בהערה³¹⁰].

ובזה יתבאר הריטב"א במכות י"א, דהא דקאמר ר"ש כל שהו ה"מ למלקות צמיז אצל לקרבן בשוגג אף איהו מודה דבעינן כזית, [ובאחרונים שם דנוהו מפרשת אחשבה, אצל זה ל"ע שם], ולהאמור מחזור היטב, דהלא אף השיעור אינו מפרטי גוף הדיו, אלא רק ענין חיצוני לתוספת חומר, ולהכי כבר יש מקום דחומרת המזיד עומדת במקום השיעור, וחומרת השיעור במקום המזיד, דתרווייהו בחד ענין הן באים.

²⁹¹ בין צ"ס בכמות, ובין באיכות, דלעולם הענין נגמר כמה שלא נאכל שיעור חשוב מהחזיר, אין כאן די חפצא דאיסורא, בינה זאת.

הוי כתיבה אחרת מכתבת אות א', דכיון דהאותיות הם הכתיבה, הרי כתיבת אות א' הוי מין כתיבה אחר מכתבת ב' אותיות, וכמטלטל ב"א דהוי מין טלטול אחר מד"א.

רא. ומעתה מבואר היטב הא דילפינן לשיעור ב' אותיות ממשכן, ואע"פ דבשאר מלאכות אין השיעור נלמד משם.

מדשאני הכא דשיעור הב' אותיות הוי מכלל גדרי הכתיבה עצמה, והן אמנם דאף בפחות מכך חל תורת כתיבה, אבל מאחר דלא היה להם עסק אלא עם ב' אותיות, וזו כתיבה אחרת מאשר אות א', שפיר אין לנו ללמוד משם אלא הכתיבה בצורתה שלה; משא"כ בשאר מלאכות, וכבונה, אשר אין השיעור נכלל בצורת המלאכה כלל, ואין שום הפרש בין בונה כל שהו לבונה בית, תו לא שייך למילף אלא גופה של מלאכה.²⁹⁶

והיינו גם טעמיה דרבינו ירוחם ודעימיה (שמאות קצו), דליכא איסור ח"ש מה"ת בכותב אות א', והיא כסברת הדבר"י (שמאות קצט), דכל שהשיעור באיסור עצמו, לית ביה איסור ח"ש.²⁹⁷

חיהו ס"ל מעיקר הדין לטעמא דאין רישומו ניכר, וממילא השיעור נכלל באיסור עצמו, דומיא דהעצרת ד"א ואיחור ג"ר.

²⁹⁶ וה"ה צמחה, אשר ביקש הרא"ש (באות קה) למילף שיעורו מהמשכן, מדאף התם השיעור נכלל בצורת המלאכה, דומיא דכותב.

²⁹⁷ ואמנם יסוד ד' הדבר"י אינם מוסכמים, עי' בבי"מ יו"ד פז דמנשל צ"ח פחות ממאכז"ד אסור משום ח"ש, אף דהשיעור בגוף הבין.

רב. ונכנסו כל ששת הדינים הללו לפונדק אחד, דמחד, ילפינן להך שיעורא ממשכן, וליכא איסור ח"ש, אלמא דהוא מגדרי המלאכה, ודלא ככל שיעורין, ומאידך, ליקטנו (באות קצו) ד' דינים דאף הך שיעורא מהלכי השיעורין הן ולא מגדרי המלאכה.

דאכן אין כאן אלא אותו שיעור ממוצע, דא"י ככזית החיצוני מגוף האיסור, ולא כא"י הפנימי בגוף האיסור עצמו, אלא בצורת האיסור וכד"א [וג"ר], ומה"ט מחד שייך לגוף המלאכה ונלמד מהמשכן, [ויתכן²⁹⁸] ואין בו איסורא דח"ש, ומאידך כל היכא שיהיה חשיבות לאות א', [וכב' האופנים שמאות קצו] שפיר מצטרפין, מדסו"ס אין כאן אלא הלכתא דשיעורין.

והנה צמחי ד, כח דל"א יס ידעה בח"ש אלא ככותב אות א', אבל לא בעקירה כלל הגחה, ונדע להוכיח מדבריו דס"ל דכותב אות א' אסור מה"ת מדין ח"ש; ואין לזה טעם, דהא אף לר"ל דח"ש מותר מה"ת, יס ידעה לח"ש; ואמנם הא מיהת מוכח מדבריו דכותב א' חשיב כתיבה, ושאינו מעקירה כלל הגחה דל"ח האלא, ווכ"ה בלשון שם, אבל כבר נתבאר בפנים, דאף אי חשיב כתיבה מ"מ י"ל דלית ביה איסור ח"ש כיון שהשיעור בגוף הכתיבה.

²⁹⁸ אבל אינו מוכרע, דהרי אף הדעות שאסרו ח"ש אף צה"ג, וצין צ"ד באות אחת, דהערה²⁸³, וצין בעלמא כביכול פחות ממאכז"ד, שבהערה²⁹⁷, אין זה דפליגי על עיקר דבריו שפנים, אלא לדיוק הך איסורא דח"ש קיים גם במקום זה, ואף דהכא הרעוה דח"ש אינו רק צמחה, אלא אף בחומרת האיסור.

ב

רד. וממילא מסתלקת לגמרי קושיית התפא"י, (שמאותיות קצב קצג), דהלא מבוארת היטב הרבועא בהכותב אות גדולה כשתים, דכל שנדון דבאות גדולה אית בה שיעור כשתים, בהא כבר אין הרעוהא דכתיבת אות כפולה, דכל רעוהא דאות כפולה מדאינס נחשבות לכתיבה אחרת, אלא כמרבה לכתוב אות א', אבל באות גדולה, אם גוף האות הוי כשתים, הרי יש כאן כתיבה אחרת החשובה ככתיבת שתים, ושפיר איצטרך לאשמועין דאות גדולה פטור, אע"פ דשתי אותיות פטורות, מדאיכא רבועא באחת גדולה יותר שאין בשתיים ממוצעות, וקושיא מעיקרא ליתא.

רג. ובזה נשוב לד' הר"מ (שמאות קצב) דהכותב אות כפולה שאינה תיבה פטור.

ומעתה הרי יש לנו לפרשו בפנים חדשות, דאין טעמו מדבעין צירוף אותיות, וכדפירש בתפא"י, אלא דכיון דעיקר שיעור ב' אותיות מדחשיב כתיבה אחרת מאות א', ס"ל להר"מ דבאות כפולה חשיב שאין כאן שינוי בגוף הכתיבה מכתבת אות א', אלא ריבוי אותיות בלבד, דהכותב אג חשיב ככתב דבר אחר מכותב א'. לחוד, אבל הכותב אא אין כאן כתיבה אחרת מכתבת א', אלא כמרבה בכתיבת האלפין, והוי ככתב כמה פעמים אות א'.

כל עוד לא נגלה בפנינו אלא שתי קצוותיה של פרשת השיעורים, חלק ממהות האיסור, או חיצוני ממנה, [אשר בראשון אין הח"ש אסור, ול"א רוכ"כ, ובאחרון להיפך], לא ידענו ענינם של ב' האותיות, דהלא יש בו מסימני השיעור הראשון, [שהרי נלמד ממשכן, ואין הח"ש שבו אסור], ויש בו מסימני האחרון, [דמלבד דבגמ' כינוהו ח"ש, גם פעמיים וסגי באחת]

אבל אחר שנגלה הממוצע ביניהם, אשר אינו ממהות האיסור וגם אינו חיצוני ממנו, אלא חלק מצורתו, וכטלטול ד"א ואיחור ר"ג, [אשר יתכן ואין בו איסורא דח"ש, אבל בוודאי אית ביה רוכ"כ], נתיישב הכל כמין חומר; ובכלל זה דעת הר"מ אשר הצריך באות כפולה תיבה, דלהאמור הרי הענין מתפרש מתנאי השיעור, ומה"ט גם סק"ד דאות גדולה תועיל

סימן יא
מוחק

פעולתו: ו' צורותיו (299-300)

שיעור הנמחק: לס"ד ברא"ש אות א' (רו), למסקנתו אף טשטוש (רז רכב), ולר"ן אות גדולה (רח), [ומדרבנן לכו"ע בכ"ד, רכ] שיעור המחשבה: בטשטוש ע"מ לכתוב (רו ריא, בב' אותיות, רו רכג), ובאותיות (-לאפוקי טשטוש³¹⁴) דשט"ח אפי' שלא ע"מ לכתוב (ריא רכ), ומקור הפמ"ג לכ"ז (רכד), [ומדרבנן; באותיות אפי' שלא ע"מ לכתוב, ובטשטוש נחלקו הפוסקים, רכ³¹⁵] ענינו: לפשטות (או הכשר כתיבה, רי³⁰⁹ או ביטול אותיות, ריא³¹⁰), ולדרכנו (צירופו עם המחשבה, ריג ריט) יא חומרותיו: מחיקת אות א' (להו"א דהרא"ש, רו), טשטוש (למסקנתו, רז רכו) אות גדולה (שיעורה וחיבותה,³⁰⁴ ותועלתה לר"ן, רח רכז), שט"ח (-ואפי' של אחרים³⁰⁶, ואפי' אות א'³⁰⁷ אבל לא טשטוש³¹⁴) שלא ע"מ לכתוב (ריא רכ), טשטוש שאינו מתקיים ע"מ לכתוב (ריא רכ) ולחי"א מדרבנן אף שלא ע"מ לכתוב (רכ³¹⁵), שריפת אותיות (ר³⁰⁹), שינוי ר-ד (ר³¹⁰), וצירוף אות המחיקה לאות הכתיבה (ר³¹⁰)

במלאכות המקלקלין

בתוס' בכלל גדול דלכו"ע בעינן צל"ג (רטו)

דבריהם בהמצניע דבעינן גם לגופו וגם לגופה (רטז)
ובר"מ דהכפיל שיעורן בקלקול ובמחשבת התיקון (ריח)

בענינים המסתעפים

מלאכת מחשבת; ד' חומרותיו (גרמא ריד, קצירת עצים ריד, מוחק טשטוש ריט, חק תוכות רכא)
שיעורים; ב' פרשיות המשלימות זא"ז לחד שיעורא (וג' הדרגות שבזה, סוף³¹⁰)

ולפ"ז מבואר הא דתני דזה חומר במוחק מבכותב, דאף דתרווייהו שיעורים באותיות, מ"מ בכותב בעי שתיים ובמוחק סגי באחת, [וגם ביאר טעם הדבר, מדהכי הוה במשכן].

רז. ושוב חזר בו מהתוספתא דאף במוחק טשטוש דיו חייב, [ואות אחת אגב גררא נקטא], וביאר דאף האות דמחקו במשכן ל"ח אלא כטשטוש מדנכתבה בטעות כמאן דליא דמי, ועיקר חיובו מחמת מחשבת הכתיבה.

ולפ"ז צ"ב מאי שייך לומר דזה חומר במוחק מבכותב, הלא ב' ענינים הם, דבכותב חיובו מחמת האותיות ובעינן לזה ב' אותיות, ובמוחק אין לו שום עסק עם אותיות אלא רק עם מחשבה, מחשבת הכתיבה, ומשו"ה לא אכפ"ל שמחק אות א' או אפי' טשטוש גרידא, ואינו מובן מאי שייטא לאהדדי, וכיוצא"ב הו"ל למימר דחומר בבונה מבכותב דהבונה שיעורו בכל שהוא, וצ"ע.

רח. והביאר השלישי בשיטה לר"ן כאן³⁰², דלעולם אף במוחק בעינן מחיקת ב' אותיות,³⁰³ אלא דזה חומר במוחק מבכותב, דגבי מוחק הוי אות גדולה³⁰⁴ כב' אותיות, ואילו בכותב בעינן ב' אותיות ממש.

³⁰² וכ"ה צפי' ר' נתן אב הישיבה, בריש שבת.

³⁰³ ודל"ה כחוספתא שהביא הרא"ש (שמאות רז) דהוא אפי' במחיקת טשטוש, והיינו דס"ל דהבבלי [אשר כתב אות, וכמו שדייק הרא"ש] פליג.

³⁰⁴ ושיעורה נקבע לפי ענינה, והיינו שתחיה יתכנו ד' אותיות מאורו סוג ממש, וכמו שהוכיח כאן הר"ן, דלכ"ה אין לך אות שאין במקומה לכתוב שתי יודין.

ומכאן חשיבותה, כמה ששיעורה כפול מאורחה הדינאית, וזה עומד במקום שיעורא דב' אותיות, [וכעין צריה, דהאולכ נמלה חייב במכות יג"א, אע"פ דבעלמא בעינן כזית, דחשיבות הבריה עומדת במקום שיעורא דכזית].

רח. עה"ב מחק²⁹⁹ אות גדולה ויש במקומה לכתוב שתיים חייב, אמר רבי מנחם וזה חומר במוחק מבכותב.

בשלשה דרכים אזלו ביה הראשונים, האחת דאות בדווקא אבל גדולה לאו דווקא, השניה דאף אות לאו דווקא, והשלישית דאף גדולה בדווקא.

רו. בדרך הראשונה פתח הרא"ש, דילפי' ממשכן דמחקו אות אחת³⁰⁰, [ושאני מכתובה דכתבו ב' אותיות³⁰¹].

²⁹⁹ אין פעולת מלאכה זו ביטול אותיות, (מחיקתן, או שינוי צורתן, וכזהערה³¹⁰), שהרי המוחק טשטוש דיו חייב, כדאיתא בתוספתא שהביא הרא"ש כאן; וגם לא בדיטול חומרי כתיבה, דהרי אפי' מחיקת שט"ח ככלל, וכמו שהוכיח הרא"ש ונפסק בר"מ פ"ט ה"ט; אף לא בדיטול כורה מסויימת, שהרי אפי' המלכין טבלה שחורה או השחיר לבנה ככלל, וכמש"כ הפמ"ג בריש שם; ואף לא בהכשרת מקום כתיבה, דהל"ל אפי' שורף נייר כתוב חייב, וכמש"כ בפמ"ג תקי"א ב; ללמדך שכל מחיקה במקום כתיבה ככלל.

ואצ"ה בדיטול כל כורה יצא בשם מוחה, למוחה את האדם, מוחה פשעיו; החלקת מקום בשם ממוחה, כמפורש כאן דאף האף צין העגומים ככלל ממוחה, מוחה פשעיו וחטאתיו; ואילו מחיקת חומר במקום כתיבה נתייחד בשם מוחק, מוחק כל שטרי חומותיו, (ואולם פעמים ואף זה יצא תחת השם הכללי, וכתב את האלה בספר ומוחה אל מי המרים).

³⁰⁰ ועפ"ז הגדולה לאו דווקא, אלא רק כהכ"ת שיוכל לכתוב במקומן שתיים.

ואכן כל אות ככלל, כי אין לך אות שלא יוכל לכתוב במקומה שתי יודין, וכמש"כ הר"ן שזהערה³⁰⁴.

³⁰¹ ולמדנו מדבריו דהילפותא ממשכן לא הסתיימה בעלם המלאכה, אלא אף בשיעורה, וכבר נתברר הדברים באות קלה.

רט. ובר מן כל דין, כל מהלך דברי הרא"ש הללו מתחילתן ועד סופן צ"ת, (וכדלהלן באות רכב), אבל אחר שנכנס קצת (בענף א) לתוכה של מלאכה זו, יתבאר דבריו (בענף ב) מאליהן, עם שאר הקשיים שפתחנו בהן.

א

ריב. אכן ג"ז, ועצם דברי הפמ"ג, הרי תמוהין מאד, דהיאך אב מלאכה אחד נכפל לשנים, מחיקת טשטוש ע"מ לכתוב, ומחיקת אותיות אף שלא ע"מ לכתוב.

ובפרט, דמחיקת אותיות לא אשכחן במשכן, וכמשי"כ הרא"ש דמחיקה דמשכן הוי כמחיקת טשטוש גרידא, ועיקר החיוב מחמת מחשבת הכתיבה, וא"כ לא מצינו מלאכת מוחק אלא בהכשר הכתיבה, ומנלן אף במחיקה שאין בה הכשר כתיבה³⁰⁹, וצ"ע.

ריג. אבל גילה הפמ"ג סודו במשי"ז סק"א, דבמוחק ע"מ לכתוב חייב על המעשה עם המחשבה, והוסיף דכן הוא מותני דהמוחק על מנת לכתוב, והיינו דאין כאן ענין אחד הפועל על חברו, מחשבה המגדירה מחיקה, או להיפך, אלא תרי מילי נינהו, ותרוייהו איצטריך, מחיקה, ומחשבת כתיבה, וכאשר ביאר שם, דעצם המחיקה היא גוף המלאכה, והמחשבה נצרכת מדין נוסף, דינא דמלאכת מחשבת.

ולמדנו דאין גדר מלאכת מוחק, הכשר הכתיבה, ואף לא במחיקת האותיות בלבד כל שהם תיקון ולא קלקול, אלא יש כאן צירוף של ב' ענינים, מעשה המחיקה, ומחשבת הכתיבה, וחייב על המעשה עם המחשבה.³¹⁰

³⁰⁹ ורבים יאלו לומר דמלאכת מוחק עוסקת בנייר שנעשה חלק, וזוהי ראו לאחד מחיקת שט"ח ומחיקת שט"ח ע"מ לכתוב, דאיוז דרך שהיא, ואם ע"י דתרווייהו יש למחיקה שייכות לכתיבה, זו שהיתה לו זו שהיתה, ואם ע"י דתרווייהו נהפך הגייר למחוסר כתיבה, ועוד כהנה וכהנה כיד ד' הטובה עליהם.

אבל מלבד ההמצאה שדדבר, גם נעלם מהם דברי הפמ"ג (תק"א מש"ז ב) דאף בשורף ב' אותיות הוי מוחק, והביאו בקצו"ע לח לז, ואף שאין שם נייר שנעשה חלק.

³¹⁰ ונדע צבי מדרכא לרוביה דאין חיוב מלאכת מוחק בתורת הכשר כתיבה, מד' הירושלמי דהבונה, דהמשנה ר' לר' חייב משום מוחק ומשום כותב, והרי אין כאן הכשר כתיבה דמה שעשה ד', דכבר נגמרה כתיבת הד'.

אכן מד' המאירי קד, מוכח להיפך, דביאר הירושלמי דהר' והר' מטערפות לשיעור ב' אותיות, דהמחיקה מטערפת לכתיבה, ודלח' כג' שלפנינו שחייב שתיים, ובע"כ דמלאכת מוחק הוי בת מינה דכותב, ואינם ב' מלאכות הפכות; אלא דא"כ ל"ע מיניה וביה, דמחד אין כאן הכשר כתיבה, ומאידך המחיקה והכתיבה מטערפין לחד חיובא אלמא דמויקש שייכא לאהדדי, וצ"ע.

אבל [מלבד שדאמת אין כאן קושיא גדולה, כי שפיר י"ל דאם מחיקה שיש בה הכשר כתיבה מחייב, כ"ש כשיש בה כתיבה עצמה תחייב, הרי דלשיטתו] קושיא מעיקרא ליתא, דשייכות מוחק לכותב אינו משום דכל המחיקה בזה מחמת הכשר הכתיבה, אלא משום דמחשבת המחיקה לכתיבה; ובאמת הרי עיקר לשון הכשר כתיבה לא הוזכר בכל רבותינו, ולא מאלו אלא לשון מחשבת כתיבה, והיינו

וג"ז אינו מחוור, דהן אמנם דלשיטתו מבוארת חומרת מוחק מכותב, דתרווייהו עוסקים באותיות, אבל אכתי טעמו של דבר נעלם, מ"ט כותב אות גדולה ל"ח ככותב ב' אותיות, ומשא"כ מוחק אות גדולה, וצ"ע.

רי. קד, נטלו לגגו של חי"ת ועשאו שני זיינין חייב, וכי הרי"ן בפ"י לרי"ף, דאע"ג דהוי חק תוכות ול"ח כתיבה בכח"ת, מ"מ בשבת חייב דמלאכת מחשבת אסרה תורה, שהרי אפי' מוחק ע"מ לכתוב חייב.

ונהיגי אינשי להוכיח מדבריו, דענין מלאכת מוחק במה שהמחיקה מצרכי הכתיבה, ומשו"ה הוכיח דכי היכי דחייב בצרכי הכתיבה, כך חייב בחק תוכות אע"ג דל"ח כתיבה.

אבל דבריהם דחויים, דהא לא באנו לחייב חק תוכות משום מוחק אלא משום כותב, ומאי מהני הא דאשכחנא דאיכא אב בפ"ע דמוחק לחייב על הכשר כתיבה, דנימא דמשו"ה חק תוכות הוי בכלל כותב, ולכל היותר בכלל מוחק הו"ל להתחייב³⁰⁵.

ריא. ועוד הקשו אדבריהם מהפמ"ג (שמ א"א ז) דהמוחק שט"ח³⁰⁶ חייב, ואע"ג שלא מחק ע"מ לכתוב³⁰⁷, אלמא דגדר מלאכת מוחק בגוף מחיקת האותיות, [והא דבעינן ע"מ לכתוב רק כדי שלא יהא מקלקל, ולהכי כל דבלא"ה איכא תיקון במחיקתו חייב], וזה דלא כר"ן דאין המחיקה עומדת לעצמה, אלא רק בתורת רגלי הכתיבה.³⁰⁸

ואמנם הונח להם, כי בפמ"ג בעצמו כ' שם, דשאני דין מוחק שט"ח ממוחק ע"מ לכתוב, דבשט"ח בעי שימחוק דבר המתקיים, ואילו בע"מ לכתוב לא בעי דבר המתקיים, ובה יישב ד' המג"א שם דבעינן שימחוק דבר המתקיים, ואילו ברא"ש כ' דאף המוחק שעוה ע"מ לכתוב חייב, ותי' דהא דבעי דבר המתקיים היינו במוחק שלא ע"מ לכתוב, וכבשט"ח.

הרי להדיא דב' דיני מוחק הם, הא' בהכשר הכתיבה, וזה כביאורם בר"ן, והב' במחיקת האותיות; ודיניהם חלוקים, דבכ"א קולא וחומרא שאין בזולתו, דלגבי הכשר הכתיבה מחד לא אכפ"ל במה שמחק דבר שאינו מתקיים, דמאידך מ"מ הכשר הכתיבה, ולגבי מחיקת האותיות להיפך, מחד בעינן אותיות גמורות המתקיימות, ומאידך ליכא הכשר כתיבה.

³⁰⁵ ואע"ג דתרווייהו בני חדא ביקתא נינהו, וכמבואר במאירי (שמהערה ³¹⁰) דמטערפין זל"ז לשיעורא, אבל אכתי ב' אבות נינהו, וכ"א נמנה בפ"ע, וזקוק להתראה בפ"ע.

³⁰⁶ והוסיף שם, בין שט"ח ידיה ובין דחצירו, וכוונתו גלויה, דלא רק בשטר ידיה דהוא תיקון כלפי המוחק, אלא אף דחצירו, דהוא קלקול כלפי המוחק, דסגי בתיקון לאחרים.

³⁰⁷ ומסתברא דאף לא בעינן שימחוק ב' אותיות אלא סגי בחדת, וראה סוף הערה ³¹⁷.

³⁰⁸ וכיוצ"ב בלבוש ריש שם, הביאוהו הפוסקים שם, דספר שכתוב על דפיו אותיות אסור לפחתו ולסגרו, וזה קרוב לחיוב חטאת; ואף בזה הרי המחיקה אינה להכשר כתיבה.

[ומלשוננו מבואר, דבזה בעינן ב' אותיות בדווקא, ודלח' כשט"ח אשר נתבאר בהערה ³⁰⁷ דסגי אף באות א', ופשר החילוק ביניהם יתבאר בהערה ³¹⁷.]

בשבת חייב, דמלאכת מחשבת אסרה תורה, ופרש"י דמ"מ נתקיימה מחשבתו.

ולמדנו, דענינא דמלאכת מחשבת אינו בא רק בתורת קולא, דאין מלאכה אסורה עד שתהא בכלל מחשבתו, לאפוקי מתעסק וחבריהם, אלא גם בתורת חומרא, דאיכא חשיבות למלאכה במה שע"י מעשה זה באה מחשבתו לכלל מעשה, ומה"ט אף אם בכללי מעשה שבכה"ת אין בגרמא כדי לחייבו, אין זאת אלא כשנדון בחשיבות המעשה מיניה וביה, אבל כל שמצטרף לזה קיום מחשבתו, תו לא אכפ"ל בקלישות המעשה, דסו"ס אף בזאת יצאה מחשבתו לפועל, וחוזר מעשה זה לכלל ל"ת כל מלאכה, מלאכת מחשבת.³¹¹

ועוד אשכחנא חומרא במלאכת מחשבת, במהרש"א בסנהדרין כו, דקצירת עצים ל"ח קוצר בשביעית, ואפ"ה בשבת חייב משום מלאכת מחשבת, והיינו דיש כאן חשיבות מלאכה במה שבזה באה מחשבתו לידי מעשה.

רטו. ואלו הן ד' התוס' לעיל עג, דקוצר עצים אינו חייב עד שיצטרך לעצים אף לר"י, מידי דהוה אקורע על מנת לתפור, ומוחק על מנת לכתוב, וכדאמר ר"י אחד כבשים ואחד שלקות ששחטן לגופן מותר.

וכוונתם, דחידשו בהנך מלאכות שהצורך הוא מגוף המלאכה, צורך העצים בקוצר, צורך התפירה בקורע, וצורך המים בדש, ובפשטות הא דבקורע הוא מגוף המלאכה, היינו דכך הוא ענין המלאכה, להכין הבגד לתפירה הבאה, ומחמת כן הק' הרעק"א דלהדיא איתא קה, דקורע למתו חייב, וכן במתני שם משמע דקורע שלא ע"מ לתפור הוא בכלל דינם דכל המקלקלין פטורים.

אבל לדרכנו נראה, דלא חדשו התוס' דמעשה המלאכה דקורע הוא בהכנת צורך התפירה, ומעשה המלאכה לעולם הוא גוף הקריעה, ומש"כ התוס' דע"מ לתפור הוא בגוף המלאכה, היינו דומיא דמוחק, דמלבד מעשה המלאכה, בעי לצירוף דמחשבת המלאכה, ובעי למחשבת ע"מ לתפור מלבד גוף מעשה המלאכה, אבל ה"ה לכל מחשבת תיקון, וכקורע למתו, והיינו דינא דכל המקלקלין פטורים, דכל שגוף מעשה המלאכה הוא קלקול, לא סגי ליחשב מלאכה אלא בצירוף המחשבה, והמעשה והמחשבת תיקון הם הם המלאכה.³¹²

רטז. ובזה גם יראה בדבריהם צד, דבמלאכות המקלקלין (דומיא דמוחק) לא חשיבי צריכות לגופה עד דהוי לגופו ולגופה; ולא גילוי טעמם.

³¹¹ ואין הכוונה דבתורת מלאכת מחשבת לא אכפ"ל בצורת המלאכה אלא רק בצורת מימוש מחשבתו, וזאת זאת הרי עשה בידים, כסם שאילו נאסר לעשות מעשה בגרמא, היה חייב, מדלת הגרמא עשה בידיו, דהלא פשיטא דבעינן עשית מלאכה, דל"ת כל מלאכה נאמר.

אלא דחשיבות המחשבת מסלקת הרעותא דמעשה, מדכל עוד לא השקפנו על עשיתו אלא בכלל מעשה, אכן אין בגרמא כדי לחייב, אבל אחר שמתרפת לזה השקפה נוספת, במה שעשיתו מוציאה מחשבתו לפועל, ובתורת שזיה ליכא כל רעותא בגרמא, תו כבר יש בעשיתו כדי לחייבו.

³¹² והשווה התוס' לקורע עצים ולסוחט כבשים, דאף בהם המלאכה נשלמת בצירוף מעשה ומחשבה; ועי' אב"ז יו"ד סטו.

ועפ"ז כבר נתיישב עיקר הכפלות, מדגוף המלאכה אינה אלא המחיקה, והא דבעינן ע"מ לכתוב הוא דין נוסף, לקיים המלאכת מחשבת, שתהא המלאכה מוציאה מחשבתו לידי מעשה, ופרט זה יתכן בתרי גווני, או בהכשר הכתיבה, או בביטול השט"ח, דבתרומתו הרי הועילה המחיקה להוציא מחשבתו לידי מעשה.

זה עיקר שיטתו, אלא דבכדי להבין המשך דבריו, דבמחיקה האחת בעינן כתב המתקיים, ובחברתה לא בעינן כן, נקדים לבאר עיקר הצירוף שבין המעשה למחשבה.

ריד. ואכן עיקר צירוף זה, שבין המעשה והמחשבה, כבר שנינו בב"ק ס,א, דזורה ורוח מסייעתו חשיב גרמא, ואפ"ה

כנתבאר בפנים מדמחשבת כתיבה מאטרפת למעשה המחיקה, וא"כ אף כמנהג מר' לר' יש כאן מחשבת כתיבה, ובהו הוי צת מינה דכותב.

וויש דדבריו ענין הראוי לשימת לב, דשני האבות הללו, כותב ומוחק, מתאחדים לשיעור אחד; וכע"ז נבדלה וטרפה, לאם קבץ חצי זית נבלה וחצי זית טרפה לוקה, ואף התם כן הוא, דלע"פ שהן שני לאזין, הואיל והטריפה תחלת נבלה מאטרפין, וכמ"ש הר"מ בפ"ד ממאכל"ה הי"ז ופי"ד ה"ה; וכ"ה לענין טומאה, דכל שטומאתו ושיעורו שוין מאטרפין דמעילה יז,א; וגדולה מאלו הוכיח הגר"ח בפ"ג מתרומות ה"ט דאף אם איסורין מצטלן זא"ז הרי זה רק לענין לפטור ממלקות, אבל להעשות היתר אינן מצטלן, וביאר שם דכיון דעכ"פ כולו איסורא נינהו, ליכא שום צד ביטול לעשותו היתר.

והענין בזה, דאכן אינו עובר לא על לאו דנבלה בפ"ע ולא על לאו דטרפה בפ"ע, אלא על שניהם יחד, דסו"ס אכל כזית נבלה וטרפה, ועבר על הדין שלא לאכול נבלה וטרפה, ואע"פ דעל כל פרשה לא עבר אלא בח"ש, אבל התרומה כמאמר הר"מ בפ"ד וזה"ל לא יושלם איסורו עד שיתקיים כל תנאי שתי הפרשות הללו גם יחד, כהתראה לתרומתו וחזריו, (ואהא קאמר הגר"ח דבהלכ' ביטול, סגי באיסור כזה שחל בצירוף שתי הפרשות גם יחד, בכדי למונעו), ונקודת החידוש שזכרנו, דמאחר דהשיעורים אינם חלק מאורת העבירה, אלא חילוני אלה, דדרגת העבירות נשלמת בשיעור, וזכרנו שכבר נתבאר בהערה ²⁹⁰ שזו ח"י לעבירות דווקא בפרשת נבלה לחולה, אלא סגי בה בזה השווה של נבלה וטרפה, במה שזכרנו דיני התורה בזה עשיתו לכלל עבירות מושלמות, [אבל אה"ג, בגוונא דהשיעור נכלל במהות העבירה, פשיטא דלא יתכנו שיעורים, וכגון בשיעורא דא"ב, וכמבואר בזה קאטו, וזה"ל בנ"ד, דלא יעבור לא על כותב בפ"ע ולא על מוחק בפ"ע, אלא על שניהם כאחד.

ושלש דרגות בדבר; חדא, צירוף בזהו איסור, וזכרנו מש"כ באפ"י ח"ב ד' י, דלסוכרים דאז מלאכה דכותב אינו אלא בדיו, ובשאר מצבים אינו אלא תולדה, חידוש התנא דהכותב שתי אותיות משתי סממניות חייב, ענינו דח"ש מהאז מאטרף עם ח"ש דהתולדה, דבהא הדבר ברור מאליו, מדאז ותולדה חדא איסורא נינהו, וכמו שהארחנו בריש מכלתין (בסיומן א); שנית, צירוף בשני איסורים, והוא כשלקט הפרשיות שהבאנו, נבלה וטרפה, שני איסורין בביטול, וכותב ומוחק; ושלישית, בשתי טומאות, והוא כבר חידוש נוסף, דאף שיעורי הטומאות אינם קיימות בגופן אלא כענין חילוני, עד אשר שתי החלוקות זמ"ז מאטרפות לחד שיעורא; ועוד הרבה יש להאריך בכ"ז.

במעשה, ומשו"ה במוחק ע"מ לתקן בלבד, וכגון בשט"ח, דאין חשיבות במחשבה³¹³, בעי חשיבות במעשה שימחוק דבר המתקיים³¹⁴, ולעומתו במוחק ע"מ לכתוב, דיש חשיבות במחשבה, לא בעינן חשיבות במעשה, וסגי במוחק דבר שאינו מתקיים.

והיינו גם דבריו בס"ט סק"ד, דהמוחק שעוה שלא ע"מ לכתוב שרי לכתחילה, מדלא עבד מידי ואין כאן מחשבה לחייב עליה, והיינו דלא עבד מידי דאין כאן חשיבות במעשה דאין כאן מחיקת אותיות, ואף אין כאן מחשבה, ובכה"ג כבר שרי לכתחילה, ואע"ג דמוחק אותיות שלא ע"מ לכתוב אסור מדבריהם, הכא שאני שאפי' מעשה ליכא, [ואמנם החי"א מ' ח אסר מדרבנן אף בכה"ג, וס"ל דכיון דאסור מדרבנן אף בא' מחלקי המחיקה, וכמוחק שלא ע"מ לכתוב, אסור מדרבנן אף בדליכא חשיבות במעשה המחיקה³¹⁵].

[וארווחא לפ"ז, דעיקר חידושו, בשני הדינים הללו, יסודם מהרא"ש בסוגיין, וכדיתבאר באות רכז].

רכא. והוא נמי ד' הר"ן (שמאות רי), דבחק תוכות חייב בשבת ממלאכת מחשבת, דומיא דמוחק ע"מ לכתוב.

והיינו דאע"ג דל"ח כתיבה בכה"ת, מ"מ בשבת חשיב מלאכה מחמת שיש כאן הוצאת מחשבת כתיבה לידי מעשה, וחייב על המעשה עם המחשבה, והר"ד למעשה בגרמא [ולכל המקלקלן], דאף ואין המעשה מושלם, אכתי חייב מחמת צירוף המחשבה, וע"ז הוכיח ממוחק ע"מ לכתוב, דהתם נמי אינו חייב על מעשה המחיקה, אלא מחמת שמוציאה מחשבת הכתיבה לידי מעשה.

³¹³ מדהמחשבה אינה עוסקת בתועלת מגוף המחיקה, דומיא דע"מ לכתוב, אשר התועלת מגוף המחיקה, במה שיעשה ההיפך ממנה, אלא תועלת חילונית היא, לביטול השטר, ובכה"ג כבר אין לנו די חשיבות במחשבתו אלא בגוף המעשה.

³¹⁴ ואכן מלשוננו נראה דלא מהני מחיקת שט"ח אלא בלוחותיו, ואף למסתברא וכי בלות א' – אף לדעת הר"ן דבעלמא צעין צ', ראה הערה ³⁰⁷, אצל מחיקת צבע המעיד על חוב, (וכלשון הזהירות שפתח ההיכל, והלכין עם מחילת החטאים), ליתא מדון מוחק.

והוא מבואר היטב עם האמור בפנים, דבכה"ג לאין חשיבות במחשבה צעין חשיבות במעשה, וזה אינו מתקיים עד שימחוק אותיות ממנו.

³¹⁵ וזה ראה לדרכנו, דהלל אי נימא דהא דמוחק טשטוש הוי מלאכה אינו אלא מחמת הכשר הכתיבה, א"כ בשלא ע"מ לכתוב ל"ה מלאכת כלל, [ואכן ההלכים דרך זו תמרו ד' החי"א].

אצל לכתבאר לאף במוחק טשטוש חיובו מחמת מעשה המחיקה, אלא דחשיבות המלאכה בצירוף מחשבת הכתיבה, שפיר מדרבנן אסרו חלק המעשה לכדו, אף שאין בו כל חשיבות.

ואין לפרש, דאותה תוספת נצרכות לסלק הרעותא דקלקול, דזה נסתר משיטתם קו,א דמלאכה הצלי"ג משכח"ל אף במקלקל, הרי דשתי מערכות הן החלוקות זמ"ז לגמרי, והדק"ל אמאי בעינן לאותה צריכה לגופה, והרי אין בו כל מעלה להחשיבו כתיקון, ומ"ש המקלקלן דהחמירו בהם בגדרי צל"ג, וצ"ע.

אבל להאמור מבואר היטב, דאכן במלאכות המקלקלן יש חידוש בידי צורך המלאכה, דאע"פ דבשאר מלאכות עיקר החיוב חל מכח המעשה לבדו בלא צירוף המחשבה, אבל במקלקלן אין החיוב נשלם אלא בצירוף המחשבה, ובנקודה זו בא חידוש, דצירוף זה לא מתקיים עד שהמחשבה תהא קיימת בגופה של מלאכה, והיינו דתהא נצרכת גם לגופה.

ריז. וזכינו, דהצורך במקלקלן חמור בכפלים מבשאר מלאכות, חדא (באות רטו), דבעלמא איכא למ"ד דלא בעינן צל"ג, והכא לכו"ע בעינן כן, וכדבריהם בכלל גדול, ושנית (באות רטז), דאף דרגת הצורך שבהן גדולה מבעלמא, דהתם סגי בלגופו, והכא בעינן גם לגופה, וכדבריהם בהמצניע.

ושורש הדבר, כי בבואנו לדון דיני מקלקל ע"מ לתקן, וכמוחק ע"מ לכתוב, שני נידונים לפנינו, דיני המחיקה שהוא המעשה, ודיני המחשבה, ומה"ט צריכה המחשבה להיות קיימת במעשה יותר מבשאר מלאכות.

ריח. ואכן כבר מצאנו שנכפלו הדברים בר"מ פ"י ה"י גבי קורע ע"מ לתפור, דבעינן שיעור ב' תפירות בין בקריעה ובין במחשבת התפירה.

והיינו מדב' חלקים הם במלאכות המקלקלן, ובעי שיעורא בין במעשה ובין במחשבה, מדס"ל דהשיעור נצרך בכל חלקי המלאכה, [אבל בלא דברינו הרי אין שום ביאור לכפלות זו, וזולת אם נאמרו בו תרי הלכות אשר מקורם לא נודע].

ריט. אחר הדברים האלה, שביארו צירוף המחשבה עם המעשה, דמעשה קלוש מסתייע במחשבה אלימא, מתבארים ממילא כל ד' הפמ"ג (שמאות ריג) במוחק ע"מ לכתוב, דאיכא חשיבות למלאכה במה שע"י מחיקה זו באה מחשבתו לכתוב לידי מעשה, ובהא גופא חשיבות המלאכה.

וזהו מה שהוסיף שם, דאין זה דווקא במוחק אותיות אלא אף במוחק לובן הקלף ע"מ לכתוב, מדעיקר החיוב על מלאכת מחשבת; והוא ככל הנתבאר, דכיון דנתחדש דחייב מחמת דינא דמלאכת מחשבת, מדחוציא מחשבתו לידי מעשה, א"כ אף בלא מחק דיו כלל, כיון שמחק צבע הקלף חייב, [וכמו שהסתייע מהרא"ש, אשר מה"ט דעיקר החיוב אתא אמוחשבת כתיבה, חייב אף במחיקת טשטוש בלא אותיות].

רכ. ובזה כבר מתבארים גם המשך דבריו, שחילק בין מוחק אותיות בשט"ח דבעינן דווקא אותיות המתקיימות, למוחק טשטוש ע"מ לכתוב דסגי אף בשעוה שאינה מתקיימת.

מדכל שיש שיעור חשוב במעשה לא בעינן שיעור חשוב במחשבה, וכל שיש שיעור חשוב במחשבה לא בעינן שיעור חשוב

ואהא חידש הפמ"ג, דהרא"ש לא חזר בו לגמרי, דלעולם אין המלאכה מתקיימת אלא במחשבה אלימא, אלא רק דכל דהמעשה קלוש, וכמחיקת טשטוש, ג"כ חייב מדסו"ס מחשבתו אלימא, אבל אכתי נשאר בתחילת דבריו, דכל דאיכא מעשה אלים, וכמחיקת אותיות בשט"ח, תו לא בעינן מחשבה אלימא, וממילא בהא שפיר לא בעינן מחשבת כתיבה.

באופן, דכשלא מחק אלא טשטוש בעינן למחשבה אלימא, וכסוף דבריו, אבל כשמחק אותיות, כבר סגי במחשבה קלושה, וכתחילת דבריו, ולהכי מחיקת אותיות של שט"ח חייב אע"פ דליכא מחשבת כתיבה].

רכה. וכמדומה שהוא גם דעת רש"י בסוגיין, אשר פירש הך דינא דמחק אות אחת חייב, שאין מלאכת מחיקה חשובה אלא על מנת לכתוב והרי יש מקום לב' אותיות, ולא פירש כן במקומו לעיל עג,א, אשר במפורש קתני מוחק על מנת לכתוב ב' אותיות, וצ"ב.

ולאמור א"ש, דהתם עוד היה מקום דהע"מ לכתוב הוי חלק מהמלאכה ולא כדין נוסף, אבל הכא נתחדש חומרא במוחק דסגי גם במחיקת אות אחת, וביאר הרא"ש דהוא מצירוף המחשבה, וזהו מש"כ רש"י, דמהכא למדנו דא"י מתנאי גוף המלאכה, אלא רק מחשיבותה, ולהכי סגי אף במחיקת אות א', דסו"ס נתקיימה בזה מחשבתו לאפשר במקומה ב' אותיות.

רכו. ומעתה מבואר היטב מה שעוררנו (באות רז) בהא דתני זה חומר במוחק מבכותב, דבביטול כתיבה לא בעינן ב' אותיות אלא סגי אף במחיקת דיו, ואילו בכותב בעינן דווקא ב' אותיות, במאי שייכא אהדדי, הלא חומרת מוחק מחמת מחשבת הכתיבה וכלשון הרא"ש, ומאי אכפ"ל בשיעור המחיקה, שאין לה עסק אלא עם המעשה.

אבל לנתבאר הרי מחיקה אינה מורכבת רק ממחשבת הכתיבה, אלא גם מביטול הכתיבה, דתרווייהו איתנייהו, וכמש"נ, וממילא, אף אם מצד המחשבה אין כאן השוואה ביניהם, ואין כאן חומרא, אבל אכתי מצד המעשה קיימת ההשוואה, וממילא אף החומרא; ופשר חומרתה, מהא גופא דהמוחק אינו מסתיים בגוף המחיקה אלא כייל בהו מחשבת הכתיבה, שוב לא אכפ"ל בקלישות המעשה, שאין בו ב' אותיות, לעומת כותב דאין בו צירוף למחשבה, והלכך בעינן דווקא ב' אותיות.³¹⁷

באופן, דאילו המלאכה לא היתה מורכבת אלא ממעשה לבד או מחשבה לבד, אין מקום לאותה חומרא, דממ"נ מצד המעשה

³¹⁷ ואי קשיא לך, דה"נ כתיבה תצטרף המחשבה ולא לבדי ב' אותיות, דומיא דמוחק שצירוף המחשבה מייחד ב' אותיות, והלכא צירוף המחשבה למעשה, אינו קיים דווקא צמקלקלין, וכמו שזכר הבאנו (באות ריד) מכל מלאכה בגרמא].

טעות בידך, דהלל אף צמקלקלין אין המחשבה מועלת חלל כשהיא מתעתדת לכתוב ב' אותיות, וא"כ ה"נ דכוחה צותב בעינן ב' אותיות לכה"פ במחשבה.

ואמנם צמקלקלין, אשר ס"ל לפמ"ג (דמאות רכ) דלא בעינן ע"מ לכתוב, מסתברא דאף כגו במחיקת אות א', (וכס"כ בהערה ³⁰⁷), ואע"פ דאין זה ע"מ לכתוב ב' אותיות, מדשאיני התם דמחשבת ותועלת המחיקה כסילוק השטר, וזה חשיב כב' אותיות, ומה"ט כשאין תועלת במחיקה עצמה, וכפתיחת ספר (שמהערה ³⁰⁸) הדר דינא דבעינן מעשה גמור, והיינו מחיקת ב' אותיות.

רכב. ומעתה נשוב לרא"ש, ונבאר כל דבריו מתחילתם, דפתח, דאע"ג דבמשכן מחקו אות אחת ע"מ לכתוב א', מ"מ אינו ראוי לחייב על מחשבת הכתיבה יותר מהכתיבה, ובעינן ע"מ לכתוב ב' אותיות, המשיך, דבעי מחיקת אותיות דומיא דמשכן, וסיים, דאף במחיקת דיו חייב, דעיקר החיוב על מחשבת הכתיבה.

והנה, כל עוד סברנו דבמלאכת מוחק חייב על המעשה בלבד, א"כ עלינו לומר בחיובו אחת מהשנים, או על מחיקת האותיות, או על הכשר הכתיבה, וא"כ ימצאו דבריו נעים כמטולטלת מאפשרות אחת לחברתה, כי ממש"כ בתחילה דבעינן ע"מ לכתוב ב' אותיות, [דאינו ראוי לחייב על מחשבת הכתיבה יותר מהכתיבה], מבואר דמלאכת מוחק בהכשר הכתיבה, ומאידך ממש"כ דבעינן דווקא מחיקת אותיות, מבואר להיפך, דהמלאכה עוסקת במחיקת האותיות, ולבסוף שוב חזר בו בשלישית, דעיקר החיוב על מחשבת הכתיבה, וזה הרי תמוה.

רכג. אבל לנתבאר דב' חלקים נאמרו במוחק, מעשה ומחשבה, לק"מ.

דמתחילה כ', דכדי לחייב על מחשבת כתיבה בעי שיעור כתיבה, ושוב כ' דמ"מ בחלק המעשה בעי מחיקת אותיות, ובפרט זה חזר בו, דבחלק המעשה לא בעינן מידי, וכמו שביאר דעיקר החיוב על מחשבת הכתיבה, והיינו דלא אכפ"ל כ"כ בחשיבות חלק המעשה, מדעיקר החיוב מחמת חלק המחשבה, ומשו"ה לא אכפ"ל דמחק דיו ולא אותיות, דלא בעי חשיבות מחיקת אותיות בחלק המעשה.³¹⁶

וזהו רהיטת דבריו, דהרי מש"כ דחייבה תורה אמונת כתיבה, לא בא לפרש מהו ענינה של המלאכה, אלא שכייל באותה מלאכה אף מחשבה, ואף היא חלק מתנאי החיוב, אבל לעולם א"י חלק ממהות המלאכה, אלא דין נוסף, דינא דמלאכת מחשבת, וכאשר מפורש כן בפמ"ג שנקט בדבריו דהוא ממלאכת מחשבת, הרי דא"י ממהות המלאכה.

ונמצאו דבריו לא רק שלא סותרים זא"ז, אלא משלימים זא"ז, והכל אינו עוסק אלא בענין אחד, ביחסי הגומלין שבין המעשה למחשבה, דבתחילה התייחס לשניהם בשווה, ומה"ט הצריך גם מחשבה חשובה, [ע"מ שיכתוב ב' אותיות], וגם מעשה חשוב, [שימחק אותיות], ולבסוף העביר עיקר החשיבות למחשבה, וכלשונו דעיקר החיוב בשביל מחשבת הכתיבה, וממילא כבר א"צ למעשה חשוב, וסגי במחיקת טשטוש גרידא.

רכד. [ועפ"ז כל דברי הפמ"ג (שמאות רכ) סובבים והולכים סביב דברי הרא"ש הללו, דהלא הרא"ש בתחילתו נקט דבעינן מעשה ומחשבה גמורין, ולבסוף הסיק דכל דאיכא מחשבה אלימא, לא אכפ"ל במעשה קלוש.

³¹⁶ איסי בן יהודה לעיל ו,ב גילה צמקלקלין סתרים, דיש מלאכה א' שאין חייבין עליה, ולכא' לסברת הרא"ש דאין ראוי לחייב על מחשבת הכתיבה יותר מהכתיבה, נמצא דאי כותב פטור ע"כ אף מוחק פטור, וזה לא יתכן דהא מלאכת אחת לחוד יש דאין חייבין עליה, וס"מ דא"י מלאכת כותב.

אבל לנתבאר לא דיבר הרא"ש חלל צמקלקלין המחשבה, דחלק מחשבת הכתיבה שצמקלקלין אינו חומר מגוף הכתיבה, אבל צמקלקלין מעשה המחיקה לא קאמר מידי, והיא צמקלקלין יכולה להיות חמורה מכותב, ואף אם אין הכותב יסקל, שפיר המוחק יסקל, מחמת חומר המעשה שצמקלקלין.

דכתיבת אות גדולה כשתים, הרי הוי צורה קלושה דכתיבת ב' אותיות³¹⁸, ולגבי כותב לא סגי בזה ובעי ב' אותיות גמורות, אבל במוחק חמור מכותב, כיון דמצטרפת בו המחשבה לחייב עליו, ומשו"ה לא קפדינן בחלק המעשה שיהיו ב' אותיות גמורות.

³¹⁸ וחשיבות גדולה, כבר נתבאר בהערה³⁰⁴.

באמת אינו מובן טעם החומרא, ומצד המחשבה אין כאן שום חומרא לעומת מעשה הכתיבה, [והר"ד לחומרת בונה מכותב], ורק אחרי שהמלאכה מורכבת מתרוייהו, באה הך חומרא, המתקיימת בצד השווה שבין המחיקה למחשבה, דמקום החומרא, במעשה, מעשה המחיקה חמירא ממעשה הכתיבה, וטעם החומרא, מהמחשבה, מחמת צירוף המעשה עמה, וככל אשר נתבאר.

רכז. וממילא מעתה אף ד' השיטה לר"ן (שמאות רח) ברורים, אמאי באמת חמירא מחיקה מכותבה, אשר סגי בה באות גדולה דחשיבא כשתים, בעוד שבכתיבה בעינן שתים ממש.

כל עוד הסכמנו לשגור, דמלאכת מוחק מסתיימת בגוף פעולת המחיקה, (הכתב שהיה, או בהכשר הכתב שיהיה), לא מצאנו בה ידינו ורגלינו, לא בחומרת מוחק מכותב, (במה חשיב חומרא לרא"ש, או אמאי חמירא לר"ן), לא במהלך הרא"ש, לא בכפילות דיני הפמ"ג במוחק, ולא בהשוואת הר"ן בין חק תוכות למוחק

אבל אחר שהתעוררנו ללשונות הרא"ש והפמ"ג (בארבעת המקומות שהבאנו), שהתורה חייבה על המחשבה, ידענו דאין המלאכה מסתיימת בגוף הפעולה, אלא נכלל בה מעלתה כמוציאה המחשבה לפועל, נפתרו כל התמיהות הללו מאליהן, עם שאר חומרות מוחק, (כמחיקת טשטוש שלא ע"מ לכתוב, שריפת אותיות, והפיכת אות לאחרת)

ויסוד צירוף זה, אינו מסתיים במוחק, אלא בכל המקלקלין, ומה"ט דרשו בהן התוס' שתהא צריכה לכו"ע, ושתהא צריכה גם לגופה, וכן מה"ט הכפיל בהן הר"מ השיעור, הן במעשה והן במחשבה.

וגדולה מזו מתרחב צירוף זה אף לשאר המלאכות, דכל שאין המעשה מושלם יכולה המחשבה לסייע ולהשלים אותה רעווא, וכאשר מצינו בד' דוכתי (גרמא, חק תוכות, קצירת עצים)